

Warszawa, dnia 1991.05.24

POLSKI KONGRES CHRZESCIAŃSKIEJ DEMOKRACJI

"Program Chrześcijańskiej Demokracji

a

przyszłość Polski"

Krzysztof Pawłowski, Senator RP
Przewodniczący Zarządu Głównego
Partii Chrześcijańskich Demokratów

Program Chrześcijańskiej Demokracji a przyszłość Polski

Krzysztof Pawłowski

Referat wygłoszony na Polskim Kongresie Chrześcijańskiej Demokracji w Warszawie
25 maja 1991 r.

1. WSTĘP

Szanowni Państwo !

W swoim wystąpieniu chciałbym skoncentrować się na przyszłości wiedząc o tym, że pierwszy referat mówił o podstawowych wartościach chrześcijańskiej demokracji. Mówiąc o programie na przyszłość będę twardo stał na gruncie dnia dzisiejszego — naszych obecnych kłopotów, wahań, nieudolności. Jednak program Polskiej Chrześcijańskiej Demokracji musi być programem skierowanym do pokolenia obecnych dwudziesto i trzydziesto—latków, ale wizja Polski do której zmierzamy musi zawierać także sygnały nadziei dla nas — dla pokolenia czterdziestolatków i osób bardziej dojrzałych. Zanim przystąpię do zasadniczej części referatu chciałbym wymienić te elementy doktryny chrześcijańsko—demokratycznej bez których nie da się w sposób pełny mówić o programie i zrozumieć szanse jaką dla Polski jest chrześcijańska demokracja.

Podstawowe cechy doktryny to podkreślenia godności osoby ludzkiej, prymatu wspólnego dobra i etycznych podstaw polityki. Wymieńmy bodaj fundamentalne elementy, które wnosi do naszej doktryny aparat pojęciowy chrześcijańskiej nauki społecznej, to jest:

- 1/ zasadę personalizmu
- 2/ zasadę wolności
- 3/ zasadę pomocniczości
- 4/ zasadę sprawiedliwości
- 5/ zasadę prawdy
- 6/ zasadę miłości — solidarności społecznej.

W oparciu o te zasady można zbudować spójną doktrynę chrześcijańskiej demokracji, nie tylko spójną ale i efektywną, podkreślimy jej najważniejsze elementy:

- a/ podstawową wartość pracy oraz własności prywatnej i rodzinnej,

- b/ znaczenie działania wspólnot na różnym poziomie, wspólnoty narodowej, społecznej, religijnej różnych grup samoorganizujących się, związków zawodowych, gospodarczych, czy też kulturalnych i regionalnych,
- c/ znaczenie zasady pomocniczości czyli skierowania uwagi na działalność konkretnego człowieka i tworzonych przez niego struktur, państwu zostawiając tylko tyle ile jest niezbędnie potrzebne,
- d/ ogromną rolę przywiązywaną do zasady solidarności powszechnej, która musi wnosić w dziedzinę stosunków międzynarodowych, klasowych, narodowych — jednym słowem wszędzie, podstawową zasadę chrześcijańską — przykazanie miłości.

Wreszcie powiedzmy wyraźnie, że chrześcijańska demokracja nie jest ruchem religijnym i jest otwarta dla wszystkich, którzy przyjmują i chcą stosować jej program, że jej siłą jest pragmatyzm i efektywność działania w konkretnych warunkach, bez zapominania o podstawach etycznych i absolutnie zasadniczym znaczeniu demokracji.

W tym miejscu chciałbym w sposób poważny rozważyć sprawę zarzutu stawianego nam — chrześcijańskim demokratom, to jest oskarżeń o rozdrobnienie, podział na wiele grupach, małych partyjkach itd. A ja chciałbym zapytać czy poważne traktowanie demokracji polega na tym, że umawiamy się, że dwóch najważniejszych ludzi w państwie oświadczają, że jeden z nich to jest chrześcijański demokrat a drugi jest socjaldemokratą i wokół nich powinni, ba, muszą gromadzić się inni; czy też demokracja polega na łączeniu się ludzi tak jak oni tego chcą, na mozolnym szukaniu ugrupowań pokrewnych i budowaniu wspólnej przyszłości w sposób może nie spektakularny ale trwały? Ja jestem głęboko przekonany, że poważne, charakterystyczne dla chrześcijańskiej demokracji myślenie o ładzie demokratycznym wymaga tej drogi trudniejszej. Na tej drodze ugrupowania chadeckie już się znajdują. Dzisiejsze zainicjowanie istnienia Polskiego Kongresu Chrześcijańskiej Demokracji jest tego ważnym dowodem.

2. PODSTAWY PROGRAMU

Krótki czas wypowiedzi nie pozwala na precyzyjne i pełne przedstawienie programu, zmusza jednak /to jest korzystne/ do koncentracji uwagi na sprawach najważniejszych. Z jednej strony słyca wypowiedź, z drugiej strony wymusza zastanowienie się nad hierarchią celów, zadań częściowych i sposobów ich realizacji. Chciałbym przedstawić cztery filary programu, na których musi się wesprzeć Polska, jeśli chce osiągnąć sukces, są to :

- 1/ efektywny program gospodarczy
- 2/ przebudowa i umocnienie struktur państwa
- 3/ program polityki społecznej dostosowany do możliwości państwa ale widzący potrzeby konkretnego człowieka
- 4/ ustalenie i umocnienie pozycji Polski w Europie i świecie.

A. Program gospodarczy

Obecna sytuacja gospodarcza pokazuje w całej ostrości przekłęta spuściznę komunizmu, nie tylko ruinę gospodarczą, bezsensownie zbudowany wielki przemysł ale i spustoszenia /może najtrudniejsze do usunięcia/ w naszych umysłach.

To jest baza wyjściowa, z której wychodzimy. Ale czy to oznacza, że nie mamy szans? Nie, uważam że mamy wielką szansę, tylko musimy chcieć z niej skorzystać! W czym upatruję szansę? W:

- 1. Powszechnej prywatyzacji jako drodze do efektywnej gospodarki,
- 2. Zmianie systemu podatkowego w kierunku uczynienia z niego mechanizmu budowania nowej gospodarki prywatnej, rodzinnej i spółdzielczej,
- 3. Stworzeniu nowych stabilnych zasad działania i długookresowego programu dla sektora państwowego,
- 4. Przebudowaniu naszego rolnictwa,
- 5. Uczynieniu z naszej słabości, braku mieszkań, jednej z lokomotyw rozruchu całej gospodarki.

W ekonomii nie zdarzają się cudowne rozwiązania. Liczy się zdecydowanie w stosowaniu narzędzi ekonomicznych, właściwy wybór priorytetów i praca, praca, praca. Czas obecny to czas wielkiego przełomu. Moim zdaniem potrwa on kilka jeszcze lat i teraz musimy zbudować program stabilnych zasad, długookresowych rozwiązań systemowych co pozwoli zacząć planować indywidualne interesy na długi dystans i zakończy bardzo niekorzystny okres niepewności.

Parę uwag do wymienionych zasadniczych elementów programu gospodarczego:

Prywatyzacja: dojrzał czas do powiedzenia sobie jasno, że nie ma jedynie słusznego jedynego rozwiązania, że muszą być stosowane razem z prywatyzacją obywatelska /rozdawnictwo bonów prywatyzacyjnych/ i prywatyzacja poprzez podział przedsiębiorstw i sprzedaż bądź wydzierżawienie lub leasing ich części oraz reprivatyzacja a także elementy tzw. własności pracowniczej. Prywatyzacja nie może być fetyszem ale trzeba też jasno stwierdzić, że obywatele Polski nie stać jest

na dalsze utrzymywanie nieefektywnej gospodarki państwowej i po okresie przejściowym efekty prywatyzacji zaczną być coraz silniej widoczne. Z prywatyzacją łączy się bolesny problem, problem zwrotu własności. Reprywatyzacja — tutaj rozwiązań może być wiele, jednak w stosunku do dwóch aktów o reformie rolnej i nacjonalizacji trzeba wreszcie wyraźnie stwierdzić, że polskiego społeczeństwa nie stać na zwrot wszystkiego, bądź spłacenia wszystkiego stąd potrzebne jest rozwiązanie kompromisowe — np. przyznanie specjalnych bonów reprywatyzacyjnych uprawniających do zakupu akcji.

System podatkowy; głębokość recesji w gospodarce państwowej i powolne zmiany w świadomości i wiedzy kadr zarządzających gospodarką państwową jasno wskazują, że najszybsze efekty może dać tylko nowa gospodarka prywatna budowana obok niej. Nadzieję, że udoskonalającego się coraz szybciej w przyszłości sektora państwowego. Przykład eksplozywnego rozwoju handlu pokazuje, że w społeczeństwie polskim istnieją całe grupy ludzi zdolnych do wzięcia na siebie ciężaru tworzenia nowych firm, produkcji, przetwarzania, usług. Potrzebne są moim zdaniem dwie zasadnicze sprawy:

- I. Sprawny system bankowy, działający bardzo szybko i elastycznie, przyznający pożyczki na rozwój nowych firm lub wzrost istniejących, oparty o kredyty zagraniczne /kapitałnym przykładem jest działający już Polsko—Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości/.
- II. Stabilny, czytelny system podatkowy tak skonstruowany, żeby zmuszać ludzi do inwestowania. Tutaj decyzje muszą być bardzo szybkie a z drugiej strony przemyślane, tak aby z jednej strony zapewnić niezbędne, stabilne podstawy działania dla budżetu państwa, z drugiej strony przez dobrze przemyślany system ulg w podatku dochodowym zmuszać ludzi do inwestowania kapitału a nie do jego konsumpcji lub biernego trzymywania w banku. Działając w środowisku samorządu gospodarczego /Izb Gospodarczych/ wiem, że istnieje taki niemal gotowy projekt nowego systemu podatkowego. Niezbędny jest tylko ostateczny wybór drogi, którą należy iść. W tym momencie podkreślić trzeba też znaczenie stabilności systemu podatkowego. Planując własny interes każdy chce wiedzieć na co może liczyć nie tylko w tym roku, ale i w następnych. Kapitalne znaczenie dla wzrostu zaufania do naszych reform miałyby uchwalenie stabilnych ustaw podatkowych działających przez minimum 6 lat w wyznaczonych granicach umożliwiających korektę systemową.

Niezwykle istotne jest określenie zasad działalności sektora państwowego oraz wyznaczenie swojego harmonogramu prywatyzacji, a także określenie tych dziedzin gospodarki, które na przykład w perspektywie co najmniej dziesięcioletniej pozostaną w rękach państwa. Trzeba skończyć z bardzo niedobrym okresem niejasności. Konieczne jest też wyraźne określenie zasad kierowania firmami państwowymi. Odpowiednią wydaje się być forma spółek skarbu państwa, z usunięciem nieprecyzyjnego układu dyrektora — rady pracowników.

IV I tutaj przechodzę do dwóch dziedzin, które budzą najwięcej emocji, ba, coraz częściej agresji: rolnictwa i budownictwa mieszkaniowego.

Przy rozważaniu problemów rolnictwa trzeba pamiętać o kilku sprawach fundamentalnych:

1. — blisko 40% Polaków żyje na wsi i utrzymuje się z rolnictwa, podczas gdy w klasycznych państwach o gospodarce rynkowej ta liczba wynosi poniżej 5%.
2. — Polska produkuje w jednostkach przeliczeniowych /tzw. produkcja na głowę ludności/ więcej cukru, mleka niż takie państwa jak Włochy, Francja, Niemcy /np. mleka 3 krotnie więcej/.
- niebezpieczne jest wiązanie przyszłości naszego rolnictwa z eksportem nadwyżek do ZSRR,
3. — myślenie o Związku Radzieckim jako o swojej czarnej dziurze, w której możemy sprzedać wszelkie nadwyżki jest niebezpiecznym błędem. Wystarczy aby ZSRR uwołał tak jak u nas ceny i dodatkowo sprzyjał czarnoziemu ukraińskiemu, białoruskiemu i południowemu, aby w ciągu krótkiego czasu nastąpiło także tam zjawisko nadprodukcji.

Te trzy uwagi wyznaczają cały dramatyzm sytuacji na wsi, nie tylko w rolnictwie, i kto o nich mówi jest demagogiem. Szansę na poprawę sytuacji widzę w:

- znacznym wzroście usług, małych firm pracujących na wsi i dla wsi
- tworzeniu małych rodzinnych lub sąsiedzkich firm wysoko przetworzonej żywności produkowanej w tzw. zdrowy sposób /serownie, produkcja czystych smakołyków, itp./
- wyraźniej regionalizacji gospodarki wiejskiej, tworzeniu małych, regionalnych programów dotychczasowych,
- dopiero teraz wymieniam system kredytów ukierunkowanych nie na przetrwanie ale na dziedziny preferowane.

Uczciwość każe powiedzieć wyraźnie: trzeba skończyć z mitem, że małe gospodarstwo rolne potrafi utrzymać rodzinę. Ono co najwyżej może dać wyżywienie dla rodziny. Wystarczy przypominać jak ciężko pracują i jak są relatywnie

ubodzy farmerzy amerykańscy czy australijscy mający małe 50 hektarowe gospodarstwa rolne.

✓ Na końcu spraw gospodarczych kilka słów o budownictwie mieszkaniowym. Stan kłeski w tej dziedzinie to wcale nie za mocne słowa. Z drugiej strony istnieje stosunkowo duży potencjał produkcyjny materiałów budowlanych i wyposażenia oraz sporo prywatnych z pewnym doświadczeniem firm budowlanych. Trzeba tylko kapitałów na rozruch. Tutaj moim zdaniem należy ulokować dużą część pomocy zagranicznej — kredyty powinny być przyznawane z uwagi na proces inflacyjny na zasadach spłaty kapitału i odsetek w walucie zachodniej.

Budowa mieszkań może stać się elementem rozruchu całej gospodarki. To bardzo ważne także ze względu na znaczenie polityczne mieszkań — jak chcemy zatrzymać młodzież w kraju, wlać w nią optymizm i ofensywność działania bez przedstawienia jasnych, czytelnych zasad zdobycia mieszkania, życia w godnych warunkach?

B. Przebudowa struktur państwa

Na drugim miejscu w mojej ocenie ważności zadań stojących przed Polską stawiam umocnienie struktur państwa. Sprawa może nie zawsze jest dostrzegana ale zaniechanie tutaj działań może doprowadzić do katastrofy.

O stanie dzisiejszym nie warto nawet mówić, wymieńmy tylko niezbędne zadania:

1. Opracowanie i uchwalenie nowej Konstytucji, tu opowiadam się za systemem prezydencko—parlamentarnym z prezydentem wybieranym w powszechnych wyborach na najwyżej dwie sześcioletnie kadencje, za dwoma Izbami Parlamentu /może z oboma izbami zmniejszonymi o 1/3 — 1/4/, za konstytucyjnym rozłączeniem Państwa i Kościołów, przy oczywistej konieczności współpracy w dziedzinach w których Państwo i Kościoły mają wspólne zainteresowania/ np. pomoc społeczna, wychowanie, rodzina itd/.
2. Budowa silnego aparatu wykonawczego państwa, struktury państwowe powinny zatrudniać profesjonalnych urzędników, specjalistów, którzy będą oceniani wyłącznie za fachowość, jakość pracy i będą niezależni od istniejącego w danej chwili układu państwowego. Tylko ministrowie i ich zastępcy powinni być dobierani tak jak gozłę indziej w oparciu o kryteria polityczne. Aparat państwowy winien być w sposób bezwzględny oczyszczony z pozostałości starego, komunistycznego systemu — nie chodzi o posiadane kiedyś legitymacje tylko o sposób działania.

3. Opracowanie i podjęcie decyzji w sprawie struktury zarządzania państwem i terminu realizacji ewentualnych zmian, wybór pomiędzy dotychczasowym układem a strukturą z dużymi regionami,
4. Umocnienie samorządu terytorialnego /istniejącego tylko na szczeblu gminy i miasta/ i samorządu gospodarczego jako najbardziej efektywnych sposobów realizacji idei pełnego i aktywnego udziału obywatela i przedsiębiorcy w kreowaniu życia, struktur, decyzji na poziomie jego bezpośrednio najbardziej interesującym.
5. Trzeba zrobić wszystko aby wzbudzać w obywatelach poszanowanie do prawa, w tym bloku zagadnień mieszczą się problemy bezpieczeństwa wewnętrznego /policja/, sprawnych struktur Izb Skarbowych czy systemu celnego.

C. Polityka społeczna

Polityka socjalna jest uważana w wielu państwach za specjalność chrześcijańskiej demokracji. Temu zagadnieniu można by poświęcić cały referat, powiem więcej, temu zagadnieniu Polski Kongres Chrześcijańskiej Demokracji powinien poświęcić po odpowiednich pracach przygotowawczych najbliższe zebranie plenarne. Wymienię więc tylko katalog spraw koniecznych do rozwiązania pomimo tragicznej sytuacji budżetowej:

1. Opieka społeczna nad ubogimi /jej zakres, sposoby realizacji/.
2. Sposób opieki nad bezrobotnymi i decyzja o wysokości zasiłku pozwalającego żyć tym, którzy rzeczywiście pracy nie znajdują, a z drugiej strony wysokości zasiłku, który nie zniechęca do podejmowania pracy.
3. Kształt opieki zdrowotnej i jej formy,
4. Opieka nad rodziną,
5. System edukacji na poziomie podstawowym i średnim,
6. System włączenia do społeczeństwa osób niepełnosprawnych,
7. Walka z pijaństwem i narkomanią.

D. Pozycja Polski w Europie i Świecie

Dzień dzisiejszy to całkowicie nieustabilizowana sytuacja w naszej Europie — brak systemu wspólnego bezpieczeństwa — na całe szczęście sytuacja jest też taka że daje odrobinę czasu na nowe ułożenie stosunków

międzynarodowych. Najważniejsze jest jednak nie uzgodnienie i podpisanie jeszcze jednego traktatu /w przeszłości już je mieliśmy — tylko były nieskuteczne/ tylko takie ułożenie stosunków z sąsiadami żeby powiązania gospodarcze, ludzkie i polityczne były tak mocne, że konflikt byłby nierealny.

I znowu tylko wyliczenie podstawowych zadań:

1. Wejście do Wspólnot Europejskich nie jako cel sam w sobie ale jako wybór najlepszego zabezpieczenia interesów Polski /bezpieczeństwo, rozwój gospodarczy i cywilizacyjny/.
2. Bliska współpraca z Węgrami i Czecho—Słowacją w duchu Deklaracji Wyszehradzkiej.
3. Przejście do okresu budowania autentycznych stosunków bliskiego sąsiedztwa i współpracy z Niemcami — ta współpraca może i powinna być pomostem prowadzącym nas do Wspólnot Europejskich a Niemcy powinny być żywo zainteresowane stabilną, rozwijającą się Polską.
4. Najłatwiej przyjdzie nam ułożyć dobrą współpracę z krajami skandynawskimi, a współpraca ze Szwecją może i powinna mieć charakter modelowy dla naszych stosunków z sąsiadami.
5. Najtrudniej przyjdzie nam ułożyć dobrą współpracę ze sąsiadami ze wschodu: ZSRR i Rosją, Litwą, Ukrainą, Białorusią. Jednak to my musimy wykonać właściwie pierwsze kroki i być z kolei dla tych krajów — pomostem dla Europy.
6. Praca w organizacjach międzynarodowych nad wspólnym systemem bezpieczeństwa dla Europy i Świata.

3. ZAKOŃCZENIE

Szanowni Państwo!

Nie da oderwać się — nie można oderwać tej wypowiedzi programowej od sytuacji politycznej dnia dzisiejszego. Jesteśmy w okresie szczególnie trudny, okres przedwyborczy, okres trudnych wyborów partnerów koalicyjnych, wreszcie stajemy przed szalenię trudnymi do przewidzenia rezultatami najbliższych wyborów parlamentarnych.

Ale czy gorączka polityczna dnia dzisiejszego ma nam przesłonić nieco dalszą perspektywę? Nie — stąd pomysł powołania Polskiego Kongresu Chrześcijańskiej Demokracji jako instytucji wiążącej wysiłki programowe wszystkich grup w nim uczestniczących jako instytucji uczącej współpracy i wspólnego działania. Przed nami perspektywa jedności. Ale jednoczyć się trzeba dla czegoś! Co tutaj jest tym

głównym celem jedności? Czy tylko perspektywa szerszego udziału w życiu politycznym Polski, czy też zdobycie władzy, czy też coś więcej?

Uważam, że Chrześcijańska Demokracja ma do zaoferowania więcej, może zaoferować Polsce wartości i działania, które mogą pozwolić Polsce wyjść z obecnego kryzysu.

Co jest, co może być, szczególną cechą programu chrześcijańskiej demokracji?

- szansa na ustabilizowanie sceny politycznej, pragmatyzm działania, nie uleganie polityce doktrynalnej i oparcie się na systemie wartości etycznych,
- skierowanie programu na konkretnego człowieka, a nie tylko widzenia go jako części, elementu społeczeństwa,
- odwaga w stawianiu trudnych zadań i ich realizacji,
- fakt, że sukces polskiej chrześcijańskiej Demokracji zostanie przyjęty w Europie z radością wszędzie tam gdzie chadecja budowała zręby dzisiejszego dnia, ułatwi to porozumienie i współpracę,
- wreszcie fakt, że ten program może być skierowany do bardzo szerokiej bazy społecznej.

Dominująca w Polsce część społeczeństwa z determinacją podtrzymująca w czasach komunizmu chrześcijański system wartości, ci ludzie są spragnieni potwierdzenia że wybrali dobrze, ta baza społeczna jest, czeka na rozsądną propozycję ze strony polityków. Budowanie wspólnego programu we wszystkich dziedzinach powinno być najważniejszym zadaniem Polskiego Kongresu Chrześcijańskiej Demokracji.

Wreszcie ostatnie słowa!

Decydujące zadanie stoi jeszcze przed nami. To my musimy uwierzyć, że możemy osiągnąć sukces to my musimy przestając myśleć wycinkowo zobaczyć Polskę w całej jej barwności, nie tylko jako miejsca nieszczęść, kłopotów nieudanych reform ale także zobaczyć jej bogactwo — to jest ludzi i szanse jakie wreszcie stoi przed nami.

Proszę Państwa! Ta szansa stoi także przed chrześcijańską demokracją, to czy potrafimy z niej skorzystać, zależy tylko od nas samych.